

válik meghatározóvá a regényben: az apa már-már paranoiával határos gyanakvása, az anya jóval gyakorlatiasabb aggodalma szereteteiért, valamint a kis Philip – kezdetben körvonalazatlan – szorongása, amit a felnőttek világa vált ki belőle. Roth (a szerző) pedig végig különös játékot űz az olvasóval: szinte az utolsó lapokig nem tudjuk eldönteni, a rettegésben élő családtagok nézőpontját fogadjuk-e el, vagy az idősebb Roth fiút, Sandyét, aki környezete legnagyobb megdöbbenésére nem hajlandó „amerikai Hitlernek” tekinteni Lindberghet, sőt egyenesen a hívévé szegődik. S hogy a döntés még nehezebb legyen, Roth a történet végére is tartogat egy utolsó, az értelmezést befolyásoló-nehezítő csavart.

Az Összeesküvés Amerika ellen könnyen csalódást okozhat azoknak, akik afféle amerikai *Sorstalanságot* várnak Rothtól, vagy konkrét aktuálpolitikai áthallások után kutatnak a szövegben. A könyv „csupán” azt teszi átélhetővé, milyen törekeny dolog a demokrácia, s mégis milyen nehéz felismerni a népfelség álarcá mögött egyeduralomra törő akaratot. A regénybeli Roth család pedig nemcsak az üldöztetés tapasztalatának hordozója-továbbörökítője (bár a mű ezt az érzékeny témát is megpendíti); sorsuk, különösen az apáé, a mindenkori Cassandrák sorsa is egyben. S ha mégis ragaszkodunk az áthallásokhoz: a könyv mindemellett némi nosztalgiaától sem mentes fő-

hajtás Rooseveltnél, valamint a korabeli közélet néhány, Roth számára példaértékű személyisége előtt.

PÁPAY GYÖRGY

*(Fordította Sóvágó Katalin,
Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006,
502 oldal, 3000 Ft)*

JOHN UPDIKE:

Ugyanaz az ajtó

Updike-ot elsősorban regényíróként tisztelik szerte a világon, s mint minden regényíró, természetesen ő is novellákkal kezdte. Az *Ugyanaz az ajtó* ezeket a korai novellákat gyűjti egybe egy válogatás keretében. Az ilyesfajta írások sok szempontból érdekesek. Egyrészt tekinthetők a későbbi nagy művek előfutárainak, afféle tapogatózásoknak, még inkább a karakterek és a tematika felvázolásának. Másrészt viszont jobban tesszük, ha önmagukban tekintjük ezeket a darabokat, és nem a későbbi Updike-regényirodalomhoz hasonlítjuk őket, hanem az igen eredeti 19–20. századi angolszász novellisztika fényében vizsgáljuk.

Updike hangütése ezekben az írásokban könnyen azonosítható módon illeszkedik a negyvenes–ötvenes évek Amerikájának irodalmába: hasonlóságot mutat Hemingway, Capote rövid történeteivel,

Salingerrel, sőt Vonnegut ötvenes évekbeli, korai novelláival. Ugyanaz a pszichologizáló, realista, szikár stílus jellemzi, mely leginkább az emberi kapcsolatok parányi külsőségekben megmutakozó diszfunkcióit leplezi le, s – finom mértéktartással – kritikusan szemléli az Amerikai Álom bűvöletében élő, de azt elérni nem tudó embereket. Updike soraiból részvét árad azok iránt, akikre az újonnan kialakult, anyagias természetű társadalmi etika által támasztott elvárások olyan erővel nehezdednek, hogy az bénítólag hat boldogulásukra, és ennél fogva lemaradnak életükről.

Az Amerikai Álom művészi kifigurázása, működképtelenségének demonstrálása ma már filmes és irodalmi közhelynek számít. Azért tekinthetjük Updike írásait e tárgyban mégis aktuálisnak és érvényesnek, mert egyrészt az ötvenes évek írói nem utólag, sokadszorra dolgozták fel e témát, hanem annak felmerülésével egy időben és elsőként, tehát eredeti módon. Másrészt viszont az amerikai társadalom a II. világháborút követően találta szemben magát azokkal a problémákkal (mint a jóléti kapitalizmus és a plurális média fiatal országa), amelyekkel Magyarország a rendszerváltozást követően (és bizonyos értelemben a mai napig). Társadalomkritikai mondanivalója

tehát frissnek hat számunkra, emberi mondanivalója pedig független az időtől, kontinensektől és társadalmi környezettől.

Nem szabad azonban lemondanunk a nagyregényekkel való rokonság vizsgálatáról sem. Azt a sejtésünket, hogy mindegyik novella (annak karakterei és problémái) megérnének egy-egy külön regényt, alátámasztja, hogy némelyik karakter tényleg visszaköszön későbbi regényeiben, sőt a *Mind a vízig szárazon* főszereplője válik majd a Nyúl-regé-

nyek fő karakterévé. Ezek a novellák egytől egyig felmutatják a későbbi Updike-életmű minden érényét, megszólaltatják minden regiszterét, felvetik problémáit. A műfaji keveretek diktálta rövidség még jót is tesz az írásoknak: kevesebb tér áll ren-

delkezésre hasonló intenzitású élmény kiváltására, nincs lehetőség a túlbeszélésre.

A tematika is ismerős – a hét főbűnt járja körül. Irigység, kevélység, lustaság és mindezek triviálisnak tűnő, a mindennapi életbe küszöb alatt bekúszó megjelenési formái. Updike olyan észrevétlenül és mesteri önmérséklettel csempészi be írásaiba a Nagy Kérdések taglalását (legyen szó a bűn és a feloldozás, a végesség és a végtelenség, Isten és profanitás kérdéseiről), hogy az olvasó minden idegenkedését eloszlatja a nekivesel-

kedéstől – az együttgondolkodás nekiveselkedésétől. Nem riogat fárasztó okfejtésekkel, csak jelez. Tulajdonképpen nem akar mást, mint felhívni a figyelmet arra, hogy valami nincs rendben. Hogy amit biztosnak éreztünk, mállásnak indult, hogy életünk vezetése mintha kicsúszott volna a kezünk közül, az evidenciákat kérdőjelek váltották fel, biztonságérzetünk illúzióknak bizonyult.

Az *Ugyanaz az ajtó* magyar kiadása Updike-rajongóknak kötelező, hiszen mindazokat az érényeket felmutatja, mint korábban megjelent kötetei, ugyanakkor az íróval ismerkedők számára is jó kezdést adhat, hiszen igazán kedvcsináló írások ezek, sok oldalról teszik megközelíthetővé a sikerszerző életművét.

FALVAI MÁTYÁS

(Fordította Bartos Tibor, Gy. Horváth László, Katona Tamás, Osztovs Levente, Takács Ferenc, Udvarhelyi Hanna, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006, 268 oldal, 2300 Ft)

JÓNÁS TAMÁS:

Kiszámítható józanság

„Ne szeressen, aki ért!” Az *Átkozó* című versből idézek.

Hát én szeretem Jónás Tamás verseit, és hogy érthessem is őket, gondoltam, zenét illeszték alájuk.

Először azt hittem, ennél nincs is egyszerűbb dolog a világon. Egy Almodóvar-filmzene biztosan megfelel. De spanyol szenvedély ide vagy oda, túl erőtlennek bizonyult. Pedig szenvedély az kell.

Legyen sötétebb. Mondjuk az *Álmosvölgy legendája* című film dalai. Tele kísértettel és sikolyokkal. De démonok ide vagy oda, túlságosan díszletjellegű volt a zene. Pedig démonok is kellene.

Legyen durvább. Mondjuk Lou Reed *The Raven* című albuma, úgyis van a kötetben elég fekete madár. Ennek passzolnia kell. De érdes hang ide vagy oda, túlságosan üresnek tűnt a lemez. Mintha nem lenne tétje a művészetnek. Márpedig Jónás Tamás nem az, akinél babra megy a játék.

Hát nincs egy énekes, aki teljesen odaadta volna magát az alkotásnak? Aki minden fájdalmat belesűrített a dalba? Még akkor is, ha szuszakolni kellett, és egy-egy pata, szarv vagy szárny lépten-nyomon kilógott? Aki pont olyan nyers és törékeny egyszerre, mint a *Kiszámítható józanság* versei?

Maria Callas lett végül a megoldás. Kerestem tőle egy lemezt, és hagytam, hogy közösen szakasszák meg a szívemet Jónás Tamással.

Elővettem a vékony kötetet, és fellapoztam.

Csalóka dolog a *nomen est omen* kifejezés. Mert látszólag ugyan egy Istennel szembeszálló Jónással, és